

§ 50. Předběžný náčrt
 existenciálně-ontologické struktury smrti

Úvahy o neukončenosti, konci a celosti ukázaly nutnost interpretovat fenomén smrti jako ‚bytí ke konci‘ ze základní skladby pobytu. Jen tak se může ozřejmit, nakolik ‚bytí ke konci‘ konstituuje v pobytu – v souladu se strukturou jeho bytí – možnost být celý. Jako základní struktura pobytu se ukázala starost. Ontologický význam tohoto výrazu jsme vyjádřili v „definici“: ‚být v předstihu před sebou vždy již ve‘ (světě) jakožto ‚bytí u‘ (nitrosvětsky) vystupujícího jsoucna.¹ Tím jsou formulovány fundamentální rysy bytí pobytu: v ‚bytí v předstihu před sebou‘ rys existence, ve ‚vždy již na...‘ rys fakticity, v ‚bytí u...‘ rys upadání. Patří-li tedy smrt ve význačném smyslu k bytí pobytu, musí být možno určit ji (příp. bytí ke konci) z těchto rysů.

V prvé řadě musíme vůbec předběžně načrtnout, jak se na fenoménu smrti odhaluje existence, fakticita a upadání pobytu.

Odmítli jsme interpretaci, která fenomén ‚ještě ne‘, a tudíž i nejzazší ‚ještě ne‘, jímž je konec pobytu, vykládala ve smyslu neukončenosti; obsahovala totiž ontologicky nesprávnou redukci pobytu na výskytové jsoucno. Být u konce znamená existenciálně: bytí ke konci. Nejzazší ‚ještě ne‘ má charakter něčeho, *k čemu se pobyt vztahuje*. Pobyt má konec před sebou, čeká ho konec. Smrt není něco, co se ještě nevyskytuje, není to na minimum redukovaný zbytek neukončenosti, nýbrž spíše něco, co nás čeká.

Pobyt jakožto ‚bytí ve světě‘ však může čekat mnohé. Že ‚nás čeká‘, ještě samo o sobě [333] smrt necharakterizuje. Naopak: i tato interpretace by mohla vyvolat dojem, že smrt se má pochopit ve smyslu nějaké očekávané události, s níž se nitrosvětsky setkáme. Může nás čekat třeba blížící se bouřka, plánovaná přestavba domu,

fenomenologického bádání pro radikálnější založení „problémů života“, cit. d., str. 17 nn.

¹ Srv. § 41, str. 226 n.

ohlášená návštěva přítele – tedy jsoucna mající charakter výskytu, příručnosti či spolubytu. Smrt, která nás čeká, nemá bytí tohoto druhu.

Pobyt však může čekat např. i cesta, spor s druhými, rezignace na něco, čím sám mohl být: jeho vlastní bytostné možnosti, založené ve spolubytí s druhými.

Smrt je bytostná možnost, kterou musí převzít každý pobyt sám. Ve smrti, která ho čeká, má pobyt před sebou sám sebe ve svém *nejvlastnějším* ‚moci být‘. V této možnosti jde pobytu o jeho ‚bytí ve světě‘ vůbec. Jeho smrt je možnost ‚moci tu již nebýt‘. Má-li pobyt takto před sebou – jako tuto svou možnost – sebe sama, je *plně* odkázán na své nejvlastnější ‚moci být‘. Čekaje takto sám sebe, je vyvázán ze vztahů, jež ho pojí s druhými. Tato nejvlastnější, bezevztahná možnost je zároveň nejzazší. Jakožto ‚moci být‘ nemůže pobyt možnost smrti nikdy předstihnout. Smrt je možnost naprosté nemožnosti pobytu. *Smrt* se tak odhaluje jako *nejvlastnější, bezevztahná, nepředstižná možnost*. Jako taková je tím, co nás čeká, ve *význačném* smyslu. Existenciální možnost toho, že ‚nás čeká‘, tkví v tom, že pobyt je sám sobě bytostně odemčen formou ‚předstihu před sebou‘. Tento strukturální moment starosti se nejpůvodněji konkretizuje právě v bytí k smrti. Bytí ke konci se tedy fenomenálně ujasňuje jako bytí k takto charakterizované význačné možnosti pobytu.

Nejvlastnější, bezevztahnou a nepředstižnou možnost si však pobyt netvoří teprve dodatečně a příležitostně v průběhu svého bytí; jakmile pobyt existuje, je už také *vržen* do této možnosti. Že je své [334] smrti vydán, a že smrt tudíž patří k ‚bytí ve světě‘, o tom nemá pobyt zprvu a většinou žádné výslovné či dokonce teoretické vědění. Vrženost do smrti se mu odhaluje původněji a naléhavěji v rozpoložení úzkosti.¹ Úzkost ze smrti je úzkost „z“ nejvlastnějšího, bezevztahného a nepředstižného ‚moci být‘. To, z čeho máme úzkost, je samo ‚bytí ve světě‘. To, oč v této úzkosti jde, je ‚moci být‘ pobytu vůbec. Úzkost ze smrti nesmíme směřovat se strachem z dožití. Není to žádná libovolná a nahodilá „slabá“ nálada jednot-

¹ Srv. § 40, str. 218 nn.

livce, nýbrž základní rozpoložení pobytu, v němž je odemčeno, že pobyt existuje jako vržené bytí ke svému konci. Tím se existenciální pojem umírání vymezuje jako vržené bytí k nejlustnějšímu, bezvztahnému a nepředstíženému „moci být“. Zřetelnější je teď i jeho odlišnost od prostého zmizení, ale i od živočišného uhynutí a „zážitku“ dožití.

Bytí ke konci nepočíná teprve s nějakým občas se objevujícím postojem, nýbrž patří bytostně k vrženosti pobytu, která se tak či onak odhaluje v rozpoložení (v náladě). Faktické „vědění“ či „nevědění“ pobytu o jeho nejlustnější bytí ke konci je jenom výrazem existenciální možnosti různým způsobem se v tomto bytí udržovat. Že mnozí zprvu a většinou o smrti fakticky nevědí, nesmí být vydáváno za argument pro to, že bytí k smrti „obecně“ k pobytu nepatří; dokazuje to pouze, že pobyt před svým nejlustnější bytím k smrti zprvu a většinou utíká a zakrývá si je. Pobyt fakticky umírá, pokud existuje, ale zprvu a většinou v modu *upadání*. [335] Neboť faktické existování je nejen vůbec a indiferentně vrženým „moci být ve světě“, nýbrž je vždy již také pohlceno obstarávaným „světem“. V tomto upadajícím „bytí u...“ se ohlašuje útěk před tísnivou nehostinností, což nyní znamená útěk před svým nejlustnější bytím k smrti. Existence, fakticita a upadání charakterizují bytí ke konci, a jsou tedy konstitutivní pro existenciální pojem smrti. *Základem ontologické možnosti umírání je starost.*¹

Patří-li však bytí k smrti původně a bytostně k bytí pobytu, musí být také – třebaže zprvu nevlastním způsobem – vykazatelné v každodennosti. A kdyby bytí ke konci bylo s to poskytnout dokonce existenciální možnost existenciální celosti pobytu, znamenalo by to fenomenální osvědčení teze, že starost je ontologický termín pro celost strukturního celku pobytu. K plnému fenomenálnímu potvrzení této věty však nepostačí pouhý *předběžný náčrt* souvislosti mezi bytím k smrti a starostí. Tato souvislost se musí ukázat především v bezprostřední *konkreční* pobytu, v jeho každodennosti.

§ 51. Bytí k smrti a každodennost pobytu

Tematizace každodenního průměrného bytí k smrti se bude řídit již získanými strukturami každodennosti. V bytí k smrti se pobyt vztahuje *sám k sobě* jako k svému význačnému „moci být“. „Sebou“ je však v každodennosti jako neurčité „ono se“,¹ jež se konstituuje ve veřejném výkladu, vyslovujícím se v „řečech“. V nich se tedy musí projevit, [336] jakým způsobem si každodenní pobyt vykládá své bytí k smrti. Fundamentem tohoto výkladu je rozumění, které je vždy také rozpoložené, to znamená nějak naladěné. Musíme se tedy ptát: Jak je bytí k smrti odemčeno rozpoložným rozuměním v „řečech“ neurčitého „ono se“? Jak se neurčité „ono se“ vztahuje ve svém rozumění k nejlustnější, bezvztahné a nepředstížené možnosti pobytu? Jaké rozpoložení odemyká neurčitému „ono se“ vydanost smrti a jakým způsobem?

Veřejnost každodenního „bytí spolu“ „zná“ smrt jako běžnou příhodu, jako něčí „úmrtí“. Ten či onen blízký nebo vzdálený „umírá“. Neznámí „umírají“ každým dnem a každou hodinou. Se „smrtí“ se setkáváme jako se známou nitrosvětsky nastávající událostí. Jako taková setrvává v charakteristické nenápadnosti každodenně potkávaného.² Neurčité „ono se“ má už také pro tuto událost po ruce určitý výklad. Vyslovená anebo většinou i smlčená „prchavá“ myšlenka na smrt říká: *umřít se jednou musí, ale zatím se nás to netýká.*

Analýza tohoto „umřít se musí“ odhaluje zcela nedvojznačně způsob bytí každodenního bytí k smrti. Smrt je v takových řečech pochopena jako něco neurčitého, co jednou odněkud přijde, co však pro nás *ještě není v dohledu*, a tudíž nás neohrožuje. Toto „umřít se musí“ vyvolává dojem, jako by smrt postihovala neurčité „ono se“. Veřejný výklad pobytu praví: „umře každý“, protože tak si každý druhý i člověk sám může říkat: já zrovna ne; neboť každý není vlastně *nikdo*. „Umírání“ je nivelizováno na něco, co sice pobyt potkává, ale nepatří přímo nikomu. Je-li kdy „řečem“ vlastní

¹ Srv. § 27, str. 156.

² Srv. § 16, str. 95 nn.

^{1a} Ale starost bytuje z pravdy bytj (des Seyns).